

تبیین نقش مساجد در شکل گیری هویت کالبدی محله با استفاده از تکنیک SWOT

شیما کشاورزی*

کارشناس ارشد شهرسازی گرایش برنامه ریزی شهری، دانشگاه شیراز، shima.keshavarzi69@gmail.com

چکیده

در گذشته مساجد نقش تعیین کننده‌ای در الگوی کلی و هویت مشترک شهرهای اسلامی داشتند. در این میان مساجد محله‌ای به عنوان فضایی عمومی با رویکردهای متعدد کالبدی همواره نقشی کلیدی در شکل‌گیری مراکز محلی در شهرهای اسلامی دارا بوده‌اند. اما امروزه سیمای عناصر شهری و در نتیجه کالبد شهر انعکاس‌دهنده هویت ساکنان آن نیست و نیز عنصر هویت بخش دیگر در توسعه های جدید شهری دیده نمی‌شود. در همین راستا در این تحقیق سه مسجد در شهر شیراز انتخاب شده و با استفاده از تکنیک تحلیلی SWOT و با بهره‌گیری از روش AHP به منظور کمی-سازی ماتریس SWOT به ارائه و اولویت‌بندی راهبردهای مناسب پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: هویت کالبدی، محله، مسجد، تکنیک SWOT، روش AHP.

۱- مقدمه

هویت برگرفته از صفات و مشخصات جوهری هر شیء یا شخص یا شهر است، که به واسطه وجوهی همچون تمایز و تشابه، تداوم و تحول، وحدت و کثرت، شخصیت پیدا می‌کند [۱]. بحران هویت یا احساس بی‌هویتی به عنوان یکی از بحران‌های زندگی انسان امروز در بسیاری از قلمروهای آن و غالب جوامع مشاهده می‌شود. [۲] از این رو هویت بخشی محله‌ای به عنوان مقدمه موضوع تقسیمات کالبدی شهر و چگونگی ابعاد و سلسله مراتب آن، به ضرورتی عمده در مباحث برنامه‌ریزی شهری تبدیل شده است. [۳] از طرفی مفهوم محله در برنامه‌ریزی و طراحی شهری از آن روی جایگاهی ویژه می‌یابد که با هویت بخشی به آن می‌توان حس تعلق به مکان و به نوعی حس جا و هویت شهروندان را تقویت نمود. [۴]

هر محله‌ای از ویژگی‌های محیط طبیعی، محیط اجتماعی- فرهنگی و کالبدی، هویت خود را باز می‌یابد که آن را از سایر محله‌ها متمایز می‌کند. چنین مؤلفه‌هایی یک فرصت و یک امتیاز منحصر به فرد برای تشخیص و حس مکان یا فضا است. ویژگی‌هایی که چه بسا شهروندان نسل اندر نسل و طی سالیان طولانی آن را تجربه کرده و شیوه‌های زندگی خود را با آن‌ها شکل داده‌اند. [۵]

از گذشته‌های دور محله‌های شهرها در شکل‌دهی و سازماندهی امور شهری جایگاه ویژه داشتند. هر محله با ارائه خدمات روزمره مورد نیاز خود و با ایجاد نمادهای محله‌ای و ویژگی‌های خاص موجب می‌شد ساکنان آن نوعی احساس تعلق و نوعی هویت داشته باشند. [۶] این در حالی است که امروزه با اندکی دقت در وضعیت محله‌های مختلف به ویژه در شهر شیراز می‌توان به این نکته پی برد که محله‌ها در فرآیند گسترش شتابان و بدون مطالعه شهرها دچار چنان دگرگونی شده‌اند که در نهایت به از دست رفتن هویت آن‌ها و در نتیجه کاهش تعلقات فرهنگی- اجتماعی شهروندان به آن‌ها ختم شده است. [۷]